

Családunk története

Közvetlenül a II. világháború előtt születtem, egy Baranya megyei, német többségű faluban. A déd-, nagy- és szüleim három emberöltő után a negyedik nemzedék, és a közös háztartásunk nyolcadik tagjaként láttam meg a napvilágot. Születésem ideje, helye és a családom meghatározója lett életemnek, önazonosságom alakulásának. Többször elgondoltam, hogy szülehettem volna máskor, máshová és más elődök leszármazottjának.

Szülfőfalum népességének előtörténetét 1093-tól vázolom. Ebben az évben végeztek határjárást, és a kérdéses területet „terra popularum Kaza”-ként jelölték meg, amelyet Győrffy György a „kazár nép(?) vagy Kazár népe” fordításként javasolt elfogadni. A település *Majsa* néven először egy 1235-re keltezett oklevélen szerepel. A XIV. századi tizedjegyzékben *Majsa* lélekszámát tekintve már az egyik legnépesebb település Baranyában.

A mohácsi csatavesztés (1526) előtt *Zrínyi* Péter birtokaként szerepel. Egy 1591-ben készült török adóösszeírásban 101 magyar családfőt soroltak föl adófizetőként. Egy másik feljegyzésben, a törökök kiűzése után, 1696-ban már 18 rác család lakik a faluban. A szatmári békekötés (1711) utáni években 48 szerb család költözött a településre, és ezzel a környék legjelentősebb szerb falujának nevezik.

A XVIII. század közepén – főleg a szomszéd falvakból – 63 német család települ a faluba, a szerb faluhoz csatlakozóan építették egyenes utcájukat. A plébánián található, 1781-ből származó térképen és névjegyzéken 763 katolikus német családfőt tüntettek fel. A vegyes lakosságú településen hasonló a szerbek száma.

A Pécsi Levéltárban őrzik az 1788. évi urbáriumot, amelynek adatai szerint a két népcsoport között a következőképpen oszlottak meg a birtoknagyságok:

	szerb családfő	német családfő
telkes	85	72
kisház	12	58
zsellér	3	15

A német zsellérek között szerepel Jos. Bauhoffer. Rejtély, hogy az 1768-ban a Bódeni-tó mellékéről elinduló család tulajdonában lévő majdnem 200 Gulden – amellyel házat és telket vehettek volna! – az eltelt két évtized alatt hová lett?

Az első és ötödik állami népszámlálás adatai szerint a következőképpen oszlott meg a népesség nemzetiségük szerint:

	1880-ban	1920-ban
német nemzetiségű	1204 fő	1428 fő
szerb nemzetiségű	500 fő	324 fő
magyar nemzetiségű	117 fő	163 fő

A szerbek lélekszáma fokozatosan csökkent. Az első világháború után még inkább felgyorsult a szerb lakosság elköltözése a szomszédos Jugoszláviába. Braun dédapám a századforduló táján vásárolta meg a *Bertics*-féle sarki házat, Braun nagyapám pedig 1934-ben vette meg a Szerb utcában lévő *Tadits*-házat. A II. világháború idején már csak egy három tagú szerb család élt a faluban.

A „nevezetes” 1941. népszámláláskor az 1854 özszes lakóból német nemzetiségűnek 1191 fő, német anyanyelvűnek pedig 1645 fő jelöltette magát. Öt év múlva a kitelepítendő névjegyzékére vettek 1416 személyt, akik közül a névjegyzékre vétel indoka szerint német nemzetiségű 911 fő, német anyanyelvű 337 fő, Volksbund tagság 576 fő, fegyveres német szolgálat 394 fő, névváltozás címén 67 fő került a listára.

Az elűzetés

Belém vésődött annak az éjszakának a félelme, amikor 1944 kora ősszel volksbundisták által felheccelt sváb suhancok kapaszkodtak magas kőkerítésünkre, és öklüket rázva szidalmakat ordítottak felénk. Az ablakok sötétje mögött négy asszony és két „férfi” – a 75 éves dédapám és 5 évesen én – reszkettünk a félelemtől. Apám és nagyapám katonák voltak és valahol külföldön védték a hazát. A sötétségtől és sötétségben felbátorodott kamaszok angol-bérencnek, feketéknek neveztek bennünket. Gangunkat záptojásokkal dobálták, házunkra sarló-kalapácsot mázoltak. Az üvöltöző bátrak a saját házaikat babérkoszorúval díszített győzelmi V betűvel jelölték. A győzelemben nem hívókat, a „Hűség a hazához” mozgalomhoz csatlakozókat rendszeresen érték hasonló zaklatások. Megosztott lett a falunk!

Emlékszem dédapám előkészületére hogy a szerkerünket ekhós szekérnek alakítsa. A fűzfahusán-

gok napokig heverték a szekér mellett, hogy tartó-
rúdként majd arra feszítse a ponyvát. Mindenki lát-
hatta, hogy a felszólításnak eleget téve készülődünk
az evakuálásra. Felnőttként tudtam meg, hogy a „lá-
zas” készülődés csak porhintés volt, hogy ne vegyék
el lovainkat. Néhány nap múlva mintegy 100 család
menekült el a közeledő front elől. Mi természetesen
maradtunk. November közepén védett völgybe, egy
rokonunk préházába költöztünk. Dédapám maradt
otthon házörzőnek. Galíciában volt a monarchia ka-
tonája annak idején, de beszélt a szerb nyelvet is. A
bor barátjaként elégséges bormennyiséget készített
elő, hogy békésen fogadhassa a hadfiakat. Novem-
ber 25-én, magyar katonaruhában váratlanul betop-
pant az apám. Eltávozott a hógyézi katonakórház-
ból, egyoldalú fegyverszünetbe léptette magát. Még
aznap délután illuminált német járőrök keresték a
katonaszökevényeket. Sikerült apámat elbújtatni, de
másnap már a szovjetek puskacsöve elé került. Va-
lahogy sikerült kimagyarázzkodni, hogy katonaköte-
lesként mit keres itthon.

Karácsony táján minden munkaképes férfit és
nőt „malenkij robot”-ra köteleztek, köztük apámat és
nagyénémet is. Anyám az életkorom miatt mente-
sítést kapott. Baján kellett jelentkezni a gyalogme-
netnek. A szovjetek felszólították őket, hogy álljanak
külön a „magyarszki” és a „nyemcki” illetőségűek.
Mindenki magyar volt! „Nyet, nyet! Bumágá?” Az
írás alapján így különítették el egy kisebb csoportot,
akik a „Hűség a hazához” mozgalomhoz tartoztak,
köztük a hozzám tartozókat is. A többséget néhány
nap múlva a Szovjetunióba szállították. A szovjet, a
partizán és a bolgár katonaság elvonulása után az
elhagyott sváb házakba a közeli *bányavidékről*, az
Alföldről, *Bukovinából* és *Délvidékről* költöztek, vagy
költöztettek új lakókat. E családok gyerekei lettek
a játszótársaim, tőlük tanultam magyarul. A játék
hevében néhányszor összekülönböztünk, ilyenkor
röpködtek a „te bunyevác, te sváb, te csángó” szidál-
mak. A játék további öröme azonban hamar megte-
remtette közöttünk a megbékélést. Sőt, nem jöttek
létre csoportosulások aszerint, hogy ki honnan jött,
vagy otthon milyen nyelven beszél szüleiivel. A sö-
tétedésig tartó önfeledt játék az utcánkban, vagy
néhány még lakatlan házban, nagy élményt jelentett
számomra. A *Honvéd*, a *Gódi*, a *Barlangó* gyerekek jó
pajtásaim lettek.

1945 őszén lettem elsős. Bizonyítványom anya-
nyelvi rovatába a tanítóm a német nyelvet írta. Nem
értettem akkor anyám felháborodását ezért, hiszen
valósnak véltem a bizonyítványi bejegyzést. Otthon
sváb nyelven beszéltem és a magyart csak döcögő-
sen műveltem még. Váradai tanító úr törölte a német-
et és megjegyzésként „Szülő kérésére magyarra
javítottam” szöveget írta be. Szüleim már tudták,
amit gyerekként én nem sejthettem: a politikusok
részéről gyűléseken és az újságokban gyakran sze-
repelt a hazai svábság kitelepítésének követelése.
Különösen a Nemzeti Parasztpárt főtitkára, *Kovács*
Imre szólt indulattal, ahogyan nagyvonalúan fogal-

A család 1947-ben

mazott: „minden sváb volksbundista”. Követelte a kol-
lektív megbüntetésüket: „A legradikálisabb megol-
dást követeljük: a svábokat egytől egyig ki kell tele-
píteni az országból. Le merjük írni, ki merjük mon-
dani: harminc kilós csomaggal és ötven pengővel
menjenek.” Mások is mondták: egy batyuval jöttek,
egy batyuval menjenek! Kevesen hangsúlyozták
a kollektív büntetés helyett a személyes felelősség
megállapítását.

Apám katonaköpenyéből készült az első nagyka-
bátom, magyaros díszítménnyel. Fejemen a bocskai
sapkával, az elején a Kossuth címerrel nagyot feszi-
tettem társaim előtt ünnepi alkalmakkor. 1945 de-
cemberében jelent meg a rendelet a magyarországi
németek kitelepítéséről, és a következő év elején már
indították is a szerelvényeket – elsőként Budaörsről
– Németország amerikai megszállási övezetébe. Szü-
lőfalumból az első csoport áttelepítése 1946 novem-
berében történt, amely apám két testvérenek család-
ját is érintette. Felnőttként ismerhettem meg a szem-
forgató plakátokat: „...a Magyarországon tartózkodó
német lakosság – anyaországába – Németországba –
hazatér, illetve kitelepül. Ez az intézkedés nem büntető
szankció a német lakossággal szemben, mert a
német lakosság hazájába, baráti körbe, fajtestvérei
közé települ vissza...” Apám biztosra vette, hogy
ránk nem kerülhet sor, mert a négy kritérium közül
legfeljebb az egyik fele vonatkozhat ránk, ha a nép-
számlálási bevallásból a nemzetiségi hovatartozásra
a németet jelölték. Arra emlékeztek, hogy az egyikre

magyart, a másokra németet diktáltak a népszámláló biztosnak. A nagy kérdés az maradt, hogy melyikre mit? 1947 augusztus végén családunk is – az 1946. évi első „turnust” követően – mégis áttelepítésre került. A karján nemzeti karszalaggal, vállán puskával az egyik Délvidékről áttelepült helybéli lakos őrizte házunkat a teherautó megérkezéséig, amely bennünket a villányi állomásra szállított. Beteljesült hát: egy batyuval kellett mennünk, ha elődeink nem is csak egy batyuval jöttek, ahogyan azt sokan híresztelték. A lisztesládába került az élelem és néhány evőeszköz, a szalmazsákba az ágynemű, a lisztes zsákokba a ruházat. A létszámunkhoz viszonyítottan kb. 700 kilogramm szállítandót csomagolhattunk. A többi maradt! A 30 hold föld, a ház, a terménnyel megrakott padlás, az állatokkal teli istálló és ólak, a fészerben álló gazdálkodási eszközök, a teljes bútorzat és a háztartáshoz szükséges eszközök. Gyerek fejjele nem értettem az egészet. Mi lesz az iskolával, mi lesz a játékaikkal?

Többnapos vonatozás után megérkeztünk a *Hoyeswerda* város melletti átmeneti táborba. Szögesdróttal és őrtornyokkal őrzött valóságos barakk-falu állt előttünk, amely korábban a francia hadifoglyok tábora, majd Berlin ostroma után a németek fogolytábora lett. A baranyai zsíros földekhez szokott parasztok megdöbbenve nézték a kietlen, homokos vidéket: miből fogunk itt megélni? – kérdezték egymástól. Az éhségünk lett első tapasztalatunk a táborban. Kezdetben megdöbbenve néztük, hogy a lengyelek és a csehek rendszeresen guberálnak a szemétdombon az általunk eldobott és más konyhai hulladékok között. Hamarosan a mi otthoni tartalékaink is elfogytak, és nagyanyám is rákényszerült a penészes kenyérhéjak, krumplihéjak és káposztatorzsák gyűjtögetésére. Megismertük a közsájon forgó gúnyversikét:

In Sachsen ist nichts gewachsen,
Aus Polen ist nichts zu holen,
Vom Böhmen ist nichts zu nehmen.

Szászországban nem nőtt semmi,
Lengyelből nincs mit hozni,
Bohémjától nincs mit elvenni.

A táborlakók időnként kiszöktek és megdézsmáltak a környéken fellelhető terményeket. Az óslakók panaszt tettek a hatóságoknál. A táborban éhezők egy drezdai jegyzőkönyv szerint a következőkkel védekeztek: „Tisztában vagyunk, hogy nem egyedüli áldozatai vagyunk ennek a bűnös háborúnak. Csak a szerencsétlen háborús károsultakra és kibombázottakra kell gondolni. Éppen ezért érthetetlen a német lakók egy részének a magatartása, akik még a házukban és gazdaságukban ülnek, és a szerencsétlenek iránt nem akarnak megértők lenni. Ezentúl ezt nem fogjuk tűrni, hogy bennünket koldusoknak vagy pestiseseknek tekintsenek, együttes erővel harcolunk az igazságunkért.”

Egy, a mi transzportunk előtt érkezett csoport (1947. augusztus 29.) tagjainak panaszáról szintén jegyzőkönyv maradt fenn. *A kitelepítettek azon az állásponton voltak, hogy az áttelepítést felül kell vizsgálni.* Azt nyilatkozták, hogy az áttelepítettek között vannak olyanok, aki az 1941. népszámláláskor magyar állampolgárnak és nemzetiségűnek vallották magukat és mégis áttelepítésre kerültek. „Az áttelepült iparos és kisbirtokos csoportok nem akarják megérteni, hogy miért lettek áttelepítve, holott minden tevékenységükkel a magyar nemzet és köztársaság oldalán küzdöttek.” (Az írást megőrizték, de intézkedés nem történt.)

A falunkból jött családokat a tábori tartózkodás után zömmel *Weinböhl*a helyiségbe, négy családot – velünk együtt – *Wilsdruff* városkába telepítették. Nagyszüleim a *Kuntze* nagygazdánál kaptak egy tágas szobát, szüleim pedig a *Wiedl*-villában a gyerekszobát vehették igénybe. Utólag megértem, hogy az óslakók nem különösebben lelkesedtek, hogy otthonuk helyiségeibe 2-3 idegen családot telepítettek. Halottunk olyant is, hogy egyes svábokat – az asszonyok hosszú szoknyája miatt – *magyar cigányoknak* neveztek. Minket a *Kuntze* háztulajdonos morcosan, de *Frau Wiedl* kimondottan kedvesen fogadott. (Unokájával az iskolában azonos évfolyamba jártam. Vele nemrég – 64 év után! – levélbeli kapcsolatot sikerült létesíteni.) A 3. évfolyamunkon annyi gyerek volt, mint a volt falusi iskolában összesen! Kezdetben bábeli nyelvzavar volt közöttünk, mindenki beszélt valamiféle németet, attól függően, hogy honnan származott. A sok közös játék azonban hamarosan a *Drezda* környéki nyelvjárásban összecsiszolt bennünket.

Egy tanéven át voltam tanulója az ottani iskolának és lakója az első pillanatban szimpatikus városnak. A sok érdekes újdonság és élmény ellenére azonban gyötört a honvágy. Családom minden tagja hazakíváncsozott. Egyedül apám nem. Többször mondogatta kint is, majd később itthon is: „Otthon bennünket nem vár senki és semmi. Mi a magyaroknak nem vagyunk elég magyarok és a németeknek nem elég németek.” Végül is 1948 őszén illegálisan hazaindultunk.

Megint haza...

A háború után áttelepített svábok közül kb. 8-10 ezer fő ismét hazatért, köztük a mi hét tagú családunk is. Nagy kerülővel – az angol és amerikai zónákon keresztül, Ausztrián át – közelítettük meg a magyar határt. Rövidebb lett volna az út Csehszlovákián át, de szüleim élénken emlékeztek a csehek ökölrázására, amikor kifelé menet egy-egy állomáson áthaladt a szerelvényünk. A kerülővel egyheti pihenőt is tartottunk a *Nürnberg* mellett lakó rokonainknál. Ők azt ajánlották, hogy maradjunk ott, hiszen nem sokára javulni fog a helyzet. Egy-két hétig táborba mennénk és utána megkapnánk a letelepedési engedélyt. Nagynéném fogalmazta meg utólag: „Megint a néhány rongy után mentünk, amit *Wilsdruff*ból

két kilogrammos csomagokban már hazaküldtünk!” Nehezebb csomagot ugyanis nem lehetett küldeni. Az otthonról feleslegesen hozott, kifordított len-zsákokba porciózták a ruhanemű, az ágyruha egy részét, hogy kevesebbet kelljen kézzel cipelni. Elutazási szándékunk, szökésünk álcázása miatt a környék településeinek postáin adtuk fel a csomagokat.

Dédszüleim járóképtelensége miatt velünk senki nem akart társulni, ezért mi heten önállóan indultunk el. Dédanyámat két oldalt vezették a járóképesek, elgyengülésekor már csak vonszolták. Mindenki hátán hátizsák, kezében bőrönd vagy táska. A hátizsákom tele volt keksszel, mézzel és egyéb ennivalóval, így a terhem az út során könnyebbedet. Akkor mi valóban egy batyuval jöttünk haza, mint ahogyan ezt Kovács Imre kitelepítésünk előtt az eleinkről vizionálta. Csak éppen előzőleg, minden vagyionunktól ők fosztottak meg!

A magyar határ előtt az ellenőrző szovjet katonák szállítottak le a vonatról. Számunkra közömbös volt az elfogásunk, annyira fáradtak és elgyötörtek voltunk az egész éjjeli gyaloglásuktól, a folytonos izgalmuktól, hogy mikor fognak el bennünket. A szovjet laktanya előtti füves térségen néhány hozzánk hasonló sorstársunk hevert egykedvűen. Történjék, aminek történnie kell! – fejeződött ki mindenkin a beletörődés.

Másnap nyitott teherautón szállítottak a magyar határhoz. Velünk volt egy cigányzenekar is, akik éppen ellenkező irányba kívántak volna menni. Amikor felhúzták a piros-fehér-zöld határsorompót, a zenekar rázendített a Rákóczi-indulóra: a teherautónyi sváb sírva fakadt: hát mégis hazaértünk!

Korán hittük ezt! Az államvédelmiek fogdája-ba kerültünk. Fegyveresen tereltek át a városra. A helybeli járókelők úgy bámulták a rongyos csoportot, mint néhány évvel korábban a zsidókat. Megkezdődtek a kihallgatások: honnan és miért jöttünk, hová akarunk menni? A Történelmi Hivataltól 2010-ben megkaptam az ÁVH vizsgálati dossziéjából az 1948. szeptember 21-i keltezésű jegyzőkönyvet. Apám helyesírási hibákkal gépelt vallomása: *„1947 augusztusában lettünk kitelepítve Németországba. Mivel azonban én magyarnak vallottam magam és magyar katona is voltam és Magyarországon születtem vissza kíváncsoztam. Elhatároztam, hogy családommal együtt visszatérek, annál is inkább, mert tudtammal már sokan visszajöttek akik kilettek telepítve. Utközben Ausztriában a magyar határ közelében elfogtak és átadtak a magyar hatóságoknak. Egyebet előadni nem kívánok a jegyzőkönyvet felolvasás után h.h. aláírom.”*

A szombathelyi fogda után megismertük a győri börtön küblitől bűzös helyiségét, majd a budapesti toloncház poloskáktól nyüzsgő termét. Hazaszivárgó sváboknak minősítettek bennünket, majd néhány nap után fegyveresen a hegyeshalmi határhoz kísérték. „Látják nyugaton azt a tornyot? Az Nickelsdorf temploma. Oda menjenek vissza, ahonnan jöttek!” – ez volt a parancsnok utasítása. Mi visszafordultunk, Majs felé, ahonnet eredetileg jöttünk.

A „hazaszivárgásunk” után, a körülmények miatt magatartásunk és viszonyulásunk a többségi társadalomhoz megváltozott. Mások szemében megtűrték és befogadottak lettünk. Igyekeztünk a helyzetnek megfelelően visszahúzódók és alkalmazkodók lenni. Hazajövetelünk után továbbra is egyértelműen hittük, hogy ehhez a hazához tartozunk. Újrakezdésünk ennek szellemében szerveződött.

Szüleim Marianna pusztán – még öt sváb családdal együtt – szoba-konyhás lakást és munkát kaptak. A korábbi cselédség a közeli faluban lett önálló gazda. Apám hamarosan a kis majorság vezetője lett, először a magánbérelő, majd az akkor szerveződő állami gazdaság irányításában.

1949-ben hazánkban ismét népszámlálást szerveztek. Feltehetően sok német nemzetiségi a nemzetiségre és az anyanyelvre is magyart jelöltetett. Az előző „nevezetes” népszámláláshoz képest a német nemzetiséget megvallók száma lényegesen csökkent. Nem csak a kitelepítettek csökkenési számában! Közel három éves hontalan állapotunk után 1950-ben rendeletileg ismét magyar állampolgároknak nyilvánítottak bennünket. Jogilag ismét egyenlők lettünk a többi állampolgárral. Látszólag a „fal melletti közlekedés” szelidült, bár újabb megszorításokat hozott az ún. „éberség korszaka”. Megkapaszkodásunkat a bizalmatlanság légköre újra semmissé tette. Kulákká minősítették szüleimet, megbízhatatlannak nyilvánítottak bennünket. El kellett hagynunk Marianna pusztát, megint munka és fedélnélküliek lettünk és rokonaink támogatására szorultunk. Más sorstársakkal – a kulákká nyilvánított volt gazdákkal – nyári idénymunkás csapatok alakultak és részes terményért csépeltek az új gazdák gabonáját. A nehéz munka jól fizetett! Szinte annyit kerestek gabonában, mint amennyit önálló gazdaként egész évben a sajátjukban termeltek. Szüleim, nagynéném dolgozott a gép mellett, magam a nagyanyám által főzött meleg ebédet vittem naponta. Öten vettünk részt a kimerítő munkában. Megérte, mert lehetővé vált, hogy szüleim a keresmény egy részéből egy faluvégi házacskát vehettek! Állandó munkát kapott apám a megyei Magas- és Mélyépítő Vállalatnál. A segédmunkási beosztás „származási” előlépésemet jelentette, mert így a vezető osztályhoz, a munkásosztályhoz soroltak a tanítóim, amely lényegesen könnyítette későbbi továbbtanulásomat. Később apám a mezőgazdaságban vállalt munkát, ami képzettségének és gyakorlatának leginkább megfelelt. *Sátorhelyen*, majd *Ormánypusztán* brigádvezető lett az állattenyésztésben. Megelégedetten és kedvvel dolgozott mindkét helyen, beosztott munkatársai és munkaadói megelégedésére. Megváltozott életkörülményeinkhez más-más módon viszonyultak családom tagjai. Dédapám, aki nem csak a bor barátja, hanem erős dohányos is volt, egyszemélyes tüntést végzett naponta a volt sarki házunk előtt, akkor, amikor legtöbbször jártak arra: szorgalmas csikksze-

dő lett, habár apám bőségesen ellátta dohánnyal. Csikkszedő szorgalma a járókelőknek szolt: látjátok mi lett belőlem, a volt házam előtt? Családunk bosszantására is rendszeresen megdézsmálta volt szőlőnk csemegezőlőjét és gyümölcsfáit. Az új tulajdonos többször rajtakapta, mire ő csak annyit mondott: csak vihetek néhány gyümölcsöt az unokámnak azokról a fákról, amelyeket én ültettem?

Dédanyám magabazárkózó lett. A háztartás eddigi irányításáról és a főzésről lemondott. Visszavonultan húzódott meg egy-egy sarokban. A megváltozott időről és a körülményeinkről nem mondott semmit. Ha beszélt, akkor is azokról a történelmi eseményekről mesélt, melyet ifjú életének kalendáriumaiiban olvasott. Rudolf trónörökös rejtélyes haláláról, Sziszi királynő és anyósának elmérgesedett viszonyáról, a Ferdinánd trónörökös és Szófia grófnő elleni merényletről, az első világháború és az azt követő borzalmas időszakról, a vörösök és fehérek rémtetteiről szoltak történetei. A múltba menekült. Kérésre rokonairól is mesélt, főképpen az általa nagyon tisztelt apjáról, *Glasel Józsefről* szolt elismerően. Példaként állította elém a tragikusan fiatalon meghalt *Bernát* öccsének szorgalmát és törekvését. *Péter* fiának korai (47 éves), a második háború végén bekövetkezett halálát mindig megkönnyezte. Engem mindentől féltett és óvott: „*Aki nem megy a Dunához, az nem esik bele!*” A szorgalmas nagyanyám nehezen élte meg, hogy a háztartást nem ő, hanem a modernebbül gondolkodó anyám vette kezébe. Mindig dolgos és pontos volt a munkákban. A gazdaságunk és házunk elvételének igazságtalanságát nem tudta megemészteni. „*Amink volt, azért úgy is dolgoztunk, mint a bivalyok.*” – említette gyakran. Naponta járt napszámba a szomszédos állami gazdaságba. A családunk gyarapodásáért semmi fáradságot nem sajnált.

Anyám élete végéig fenntartással viszonyult a telepesekhez. A velünk elkövetett minden méltánytalanságot és veszteséget nekik tulajdonított. Büszke volt, ha valamiben sikerült a valamikori kisajátítókat ismét lekörözni. Szókimondó volt akkor is, amikor az állami gazdaságban nem kapott munkát. Szerencsére nem élte meg, ami a Történelmi Hivataltól róla 2010-ben tudomásomra jutott. A rendőrségi ügyiratban a következő olvasható: „*Nevezett 1947-ben kilelt telepítve, 1948-ban illegálisan visszatért és letelepedési engedélyt kapott, más kompromittáló adatokkal rávonatközön nem rendelkezünk. Az eltelt 26 év alatt magatartása ellen kifogás nem merült fel. Mivel kompromittáltsága csekély, javasolom nyilvántartásból törlését.*” Keltezve: 1971. július 16-án!

Apám halkabb, békésebb és belenyugvóbb természet volt. Örömmel végezte munkáját a mezőgazdaságban. Értékelte a növénytermesztésben, állattenyésztésben a nagyüzemi gazdálkodás eredményeit. Szenvedélye a sportesemények iránt lankadatlan volt. Számára a pontos munkavégzés odaadó, szent kötelesség lett. Anyám bosszankodva mondta is: „*Nélküled Ormány össze fog dőlni!*” Ha nem is miatta,

A család 1948-ban

de halálát követően nemsokára elbontották a lakásokat, az istállókat, a magtárakat. A puszta valóban puszta lett. Egyedül a víztorony és az 1914-ben épült, műemléknek nyilvánított tehénistálló maradt fenn.

Bennem is változást idézett elő az itthoni újrakezdés. A sváb szó pejoratív jelentését önmagamtól háritani igyekeztem. Különös módon érzékenyen érintett a közbeszédben a svábok egyoldalú negatív megítélése, amelyek a svábok butaságáról, vallási bigottságukról, elmaradott gondolkodásukról, zsugoriságukról, harácsoló természetükről szoltak, mintegy rájuk ragasztva minősítésül, állandó jelzőként. Beláttam, hogy vannak olyanok is, mint ahogyan más emberek között is előfordulnak ilyen tulajdonságok. Származásomat felejtteni szerettem volna, olyan akartam lenni, mint a többiek. Amikor elmentem a szülőházam előtt, meggyorsítottam a lépteimet, nem akartam emlékezni azokra a mese-szerű napokra, amelyeket ott töltöttem. Néhányszor találkoztam kedvenc csikómmal, amely kifejtett igavonóként más szekerét húzta. Ilyenkor halkán névén szólítottam: Elza! Felkapta a fejét, mintha megismert volna, mintha tudta volna, hogy kisgazdája szólítja.

Kevesen emlékezhetnek már a „Tanulj jobban, hogy továbbtanulhass!” mozgalomra. Szüleim is erősítették ezt, más megokolással: Tanulj, mert a tudást nem vehetik el tőled! Osztálytársaimmal komolyan vettük a tanulást, egymással abban versengtünk,

hogy ki tud többet elsajátítani az előttünk tornyosuló sokféle ismerethalmazból. Az olvasás ebben legfőbb eszközünk és szenvedélyünk lett. A plébánostól, a templomi ministrálásért, hetente vittünk haza ingünkbe rejtve egy-egy Friss Újság ponyvaregényt. A száz oldal elolvasása az olvasási technikánk fejlesztéséhez járult hozzá, ami alkalmassá tett *Gárdonyi, Jókai, Móricz, Mark Twain, Jack London, Julius Verne* regényeinek élvezetes olvasásához. Jártunk a Pajtás és az Élet és Tudomány újságokat is. Egész nap a templomban és iskolában voltunk, nem fogytunk ki a változatos tevékenységekből. Engem különösen vonzott az 1948–49-es forradalom és szabadságharc története. Kitűnő tanulmányi eredménnyel, nagy mellénnyel léptem a *Pécsi Tanítóképzőbe*. Hamarosan rájöttem, hogy a városiakhoz képest nagyok a hiányaim. Szorgalommal igyekeztem behozni a városiakat, Pécs kulturális kínálata segített ebben. Habzsolva szívtam magamba, ami elém került. A plátói szerelem és a tudásvágy lekötötte minden figyelmemet. Közben erősödött bennem is az ifjú kritikai szellem, ami elsősorban az iskolai, később a társadalmi visszasságokra terjedt ki. Számtalan aforizma megismerése után magam is gyártottam azokhoz hasonlót: „Érvényesülésnél a látszat a döntő!” Az 1956-os forradalom mégis váratlanul ért. Részesem lettem a napi felvonulásoknak és tüntetéseknek. A magyar függetlenségi lelkesültséget *Petőfi*, és *Vasvári* szellemében éltük át újra. Meghatottan engedték, hogy a főiskolás lányok kabátunkra tűzzék a nemzeti színű és fekete szalagocskákat. Apám – egy motoros ismerős segítségével – november 1-jén hazamenekített Pécsről.

A hosszúra nyúlt iskolai szünet után belevetettem magam az érettségire való felkészülésbe. A forradalom vívmányaként az orosz nyelv eltörlését, a ködvágó (diáksapka) viselésének kötelezőségét örömmel vettük tudomásul. Színművészetire jelentkeztem *Petőfi A örült* című versével. A sikeres területi felvételi után a fővárosban tartottak néhány napos előkészítést és újbóli vizsgát. Lebeszéltek a versválasztásomról. Pedig meggyőzően harsogtam: „*Beások a föld közepéig, / Lóport viszek le / És a világot a / Levegőbe röpittem... hahaha!*” Talán a „lebeszélők” nagyon közelinek tartották még az őszi forradalmat?!

Az Egre Főiskolán senki nem érezte velem a Baranyában gyakori megkülönböztetést a sváb származásom miatt. A zömmel magyar vidékről származó társaink részéről nem volt téma a kisebbségi származás. Ehhez talán az is hozzájárult, hogy általában magyaros ragadványneveken ismertek társaim. A felszabadult és a szerelmes bódulat időszak volt az itt eltöltött évek sora. Lazultak kapcsolataim szüleimmel és izmosodott a jövőm iránti bizalmam.

Megváltozott az élet

Apám hirtelen halála 1971-ben sok mindenben változtatott érzelmeimben, családom iránti kötődéseimben. Amikor apám sírjára helyeztük a majsai temető

bozótosából kiemelt apai dédszüleim fehér márvány sírkövét, akkor döbrentem rá, hogy milyen keveset és esetlegesen tudok elődeimről. Kamaszkoromban ugyan gyakran jártam anyámmal a temetőben, napi sírgondozásokat végezve. Figyeltem is anyám magyarázataira, hogy melyik sírhalt alatt ki nyugszik, de összességében e családtörténeti stúdiumok mégsem képeztek egységes folyamatot. A sírok rendben tartása egyébként is csak a dédszülőkhöz terjedt, a többieket hagytuk az enyészetnek.

Belső készíttetésem éreztem, hogy az egyházi anyakönyvekben családi kapcsolódásokat keressek, visszafelé tartva az időben. A sírkövön talált dédapai adatok alapján a kereszteleési anyakönyvben megtaláltam ükapám nevét. Ezzel a módszerrel ükapám után megtaláltam szépapám nevét, és így tovább. Végül a házassági anyakönyv első oldaláig jutva elolvashattam *Pauhofer József* 1789. évi házasságkötését *Fetter János* özvegyével, *Gerlinger Katalinnal*. A helybéli, 22 éves nőtlen fiatalember feleségül vette a 33 éves, ötgyermekes özvegyet. Feltehetően e friggyl mindkét fél jól járt: a fiatal zsellérfiú „benősült” a telkes házba, az özvegy pedig fiatal férjet kapott. Ezzel a házassággal feleletet kaptam arra is, hogy a falu köznyelvén miért nevezték apámat „Feteshanze” Jozepnek. Szokássá alakult, hogy a letelepült első tulajdonos nevére adták az ún. háznevet. E kettős névhasználat arra is alkalmas volt, hogy az azonos nevéket egymástól megkülönböztessék. Anyai nagyanyámat a hivatalos *Schum* név mellett közszájon a *Krellhanze* (*Grell* = rikoltó Jánosnak) ragadvány névvel különböztették meg a faluban lakó többi *Schum* nevűtől.

A majsai plébánia 1789-től lett önálló, előtte *Nagynyáradhoz* tartozott, ezért a további adatokat az ottani anyakönyvekben kereshettem. A kereszteleési anyakönyvekben, 1772-ben megtaláltam *Mária* nevét, aki *Majs* faluban lakott. Szülei *Bauhoffer József* és *N. Franciska*. *Stefan Stader* a dunai sváb kolonistákról összeállított művének első kötetében németül olvasható: *Bauhoffer József cipész Markelfingenből, Radolfzell/Bod körzetből Franciska Riedlin feleséggel és két gyermekükkel (Márton és Zsuzsanna) 1768-ban Magyarországra távoztak*. E feljegyzés hivatkozik arra a forrásra is, amelyben az olvasható, hogy a család mindenét pénzzé téve és a szükséges kiadásokat kifizetve, közel nettó 200 Gulden pénzzel indult el. Az akkori verbuválók leírása szerint Magyarországon e pénzért házat, állatokat, gazdasági felszerelést lehetett vásárolni. Húsz évvel később, az 1788-ban felfektetett urbáriumban a családfő neve mégis a házatlan zsellérek között szerepel.

Megtaláltam a tút a szénakazalban, vagyis azt a helyet és azokat az apai elődöket, akik letelepedtek hazánkban! Ezzel az is nyilvánvalóvá lett, hogy eleim nem a vereckei hágón ereszkedtek le a Kárpát-medencébe, és nem 1100 éve, hanem 250 évvel ezelőtt. A Magyarországra letelepült ősapám nyolcadik nemzedéke vagyok, a *József* keresztnévűek sorában pedig a negyedik. Lányom a férjezett neve mellett

használja még e ritka nevet, de unokám már apja vezetéknévét viszi tovább. A szülők nemzedékenkénti megkettőzésével az unokám a letelepedett ősszülő génjeinek mindössze 502. részét hordozza magában. E hányad már elhanyagolható a 10 emberöltő folyamatában. A származás ezért nem perdöntő a megvallást tekintve, inkább a kultúrához tartozás érzelmei lehetnek befolyásolóak. Szülőfalum temetőjének sírjait – anyám halála után – Halottak napja előtt már lányommal és unokámmal járjuk végig. Apai dédapám sírjához évente átverekedjük magunkat a dús bozótoson, utat taposunk és megtisztítjuk a sír környékét. Lányom koszorút köt a vadvirágokból, unokám gyertyát gyújt a már megsüllyedt hantok felett. Némileg megváltoztatva Petőfi sorait, mormolom magam elé: „*A Bauhoffer név megint szép lesz, / Méltó nagy híréhez: / Mit rákentek a századok, / Lemossuk a gyalázatot.*” Ilyenkor a vér szerinti elődeim mellett gondolkodom azokra a névrokonokra, akik híressé lettek e vezetéknévvel. Így az *Ulmban* az 1500-as években alkotó *kőfaragó mesterre*, akinek kőoszlopai ma is láthatók a város közkútjain, vagy arra a *Thomasra*, aki 1617-ben a *München melletti Garching* plébánosaként halt meg, továbbá *B. Györgyre*, aki Mária Dorottya József nádor harmadik feleségének udvari lelkésze volt, és aki elsőként írta meg a magyarországi evangélikusok történetét.

Nincs válasz...

A rendszerváltást követő években a többségi és kisebbségi vonatkozások nem úgy alakultak, ahogyan reméltem. Az első években városunkban egy tehetséges festőművész nő mutatta be lírai szépségű, selyemre festett képeit. Ő maga is dekoratív jelenség volt magyaros díszítésű ruhájában. A megnyitón szót kért. Mondanivalójával azonban mindent lerombolt, legalábbis néhányunkban. Gondolataival a rendszerváltozás megváltoztatandó feladatait ecsetelte, mondván, hogy ezentúl a magyarok fogják meghatározni a változásokat, és az idegenből jötteknek ebbe nem lesz beleszólásuk. Mellettem állt a horvát származású múzeumigazgató és a német származású gimnáziumi tanár. Szótlanul néztünk egymásra. Magyaroknak tartottuk magunkat mi is, de az idegenből jöttek kirekesztő szavak mégis érzékenyen érintettek bennünket. Mondanunk kellett volna a művésznőnek, hogy nézze meg a főtéren álló szoborcsoportot, ahol a magyar, a sokác és a sváb lány egymás kezét fogják, már 1934 óta! A talapzaton pedig három nyelven olvashatók *Lessing* sorai:

„Nyújtsatok itt kezét egymásnak, Jöjjetek!...
Hadd tartsa meg mindnyája az ő szokását.
Hadd vélje anyját szebbnél mindenkinél,
Hadd járjon azután a nyelvek ezerfelé,
A szívnek csakis egy nyelve van közöttünk.”

Furcsának véltem azt is, hogy az úgynevezett kárpótlási törvény az időtartam meghatározásával ki-

zárta az 1946 és 1947-ben vagyonuktól megfosztott németeket és csak a II. kárpótlási törvény vonatkozott ránk is. Mégis bízva a megváltozott légkörben, végre tisztázandónak reméltem a kitelepítésem személyes okainak feltárását. A KSH 2004-ben megjelent évkönyve éppen ezzel a témával foglalkozott. A kiadványban szereplő táblázatok, *Czibolka* tanulmánya és a *Péterfalvi* országgyűlési adatvédelmi biztos levele felbátorított, hogy kérelemmel forduljak egyéni adataim megszerzése ügyében. Egyértelmű feleletet szerettem volna kapni arra, hogy a népszámláláskor a nemzetiségemre és anyanyelvemre szüleim milyen választ adtak. Több kérésem után megkaptam az Országos Levéltártól annak a jegyzéknek a fénymásolatát, amely alapján a nevezett kiadvány táblázatai készültek. A községünkről felvett jegyzék második lapján a 33. folyószám alatt olvashattam a személyemre vonatkozó adatokat. Kitelepítési okként gépirással az alábbiakat találtam: *a.25–Az.33–Eap.25–W. Kézírással az akkori jegyző a 12. és 13. rovatba áttelepült 1947 megjegyzést írta.* E megjegyzést azonban pontosítani szeretném, még utólag is! Nem áttelepültem, hanem áttelepítettek. Az első kifejezés valamiféle önkéntességet sugall. Érdesebben szólva: bennünket elűztek és megfosztottak házunktól, vagyonunktól és a magyar állampolgárságunktól. Nagy a különbség!

A kiadvány adatbeviteli képernyője alapján igyekeztem a „rejtjeles” kitelepítési okokat értelmezni. A leglényegesebbre, a népszámlálási adatra megkaptam a választ: a németre csak az anyanyelvet, (a) vették figyelembe 25. sorszámmal. Márpedig ez a kitelepítésünk idején már nem számított kitelepítési okként. Az *A* jelzés jelenti, hogy áttelepítendő. A kis 2-es szám alatta pedig az *A1*-hez képest egy másodszori listára utalhat. (Feltehetően ezért nem 1946-ban, hanem 1947-ben telepítettek ki.) A meglepetést azonban a *W* betű okozta, ami azt jelentette, hogy a Wehrmacht tagság volt a kitelepítés oka. E megjelölést a községbeli hivatalosság tette, teljesen hazug módon. Bizonyíthatóan apám a magyar honvédseregben teljesített szolgálatot, egészen 1944. november 22-ig, amikor megszökött a hógyészi katonakórházból. E durva hazugság elégséges lett sorsunk megváltoztatásához!

A betűjelek megfejtése után azonban bizonyosságot szerettem volna kérni a kiadványt megjelentető hivattól. Három ajánlott levelemre nem kaptam választ. Ezért kértem a már új adatvédelmi biztos szíves közbenjárását. Titkárnöje kétszer is kérte türelmemet a biztos úr nagyfokú elfoglaltsága miatt. Azóta is türelemmel várok, de sejtem, hogy az én kis ügyemre már nem fogok választ kapni. Az áttelepítést elhatározók és végrehajtók, valamint a meghurcolást elszenvedők többsége ma már nem él. Számunkra az igazság kimondása már megoldódott. Az a néhány akkori gyerek is már 70 év körüli. Halálukkal megoldódik minden kérdés?

Mohács, 2011. 07. 21.